

Echt of niet-echt

de benadering van ‘Authenticiteit’

door Marchinus Hofkamp

Echt of niet-echt? Oftewel ritueel gebruikt of niet?

Veel experts vinden, dat zij dat onderscheid kunnen maken.

Met stelligheid wordt het object als echt geclassificeerd.

Wat hebben we aan zo’n mening? en

Is dat de enige benadering van authenticiteit?

Zoektocht naar een bewijs van authenticiteit

Onze zoektocht naar authenticiteit in de zin van ritueel gebruik van een object voerde in het vorige nummer (aflevering 5a) langs authentieke vormen en materialen. Van een authentieke vorm wisten we al, dat deze authenticiteit niet kan aantonen. Elke vorm kan uiteindelijk nageemaakt worden, en juist de door publicatie bekende vormen worden massaal gekopieerd. Er bestaan overigens nog heel veel authentieke vormen die nog niet gepubliceerd zijn en die daardoor voor sommige verzamelaars extra aantrekkelijk zijn.

Maar dat ook de conclusie uit allerlei technisch onderzoek teleurstellend was, viel tegen: “Authenticiteit van een voorwerp in deze zin van het woord is met welke techniek dan ook niet aan te tonen, en zo dus niet te bewijzen”.

Heb je dan niets aan al die technieken?

En zou echte authenticiteit dan **op geen enkele manier** aan te tonen zijn aan een voorwerp?

Twee vragen, twee antwoorden :

Mocht je serieus twijfelen aan de authenticiteit van een object, dan kunnen deze technieken je wel degelijk helpen om aan te tonen dat iets (vrijwel zeker) NIET-authentiek is. Ook dat is waardevol, hoewel niet erg gewenst als het om een voorwerp uit je eigen collectie gaat. De toepassing van de meeste van deze technieken is tamelijk kostbaar, dus voor een eenvoudig voorwerp zal je hier niet gauw een beroep op doen. Maar voor sommige voorwerpen, bijvoorbeeld oud aardewerk, zal een datering die overeenkomt met de episode waarin dit voorwerp gangbaar was, een sterke aanwijzing vormen voor authenticiteit. Voor tribale beelden en maskers zijn deze technieken eigenlijk nooit in positieve zin bewijzend.

afbeelding verwijderd i.v.m. auteursrecht

13a. authentiek Mbanza beeldje, h 36,5 cm

Bewezen authenticiteit

Toch zijn er zijn wel degelijk tribale objecten die ‘aangetoond’ authentiek zijn, maar ze zijn erg zeldzaam. Dat betreft dan stukken met een goed vastgelegde provenance die natuurlijk uit meer moet bestaan dan alleen een ‘harde’ oude datum. De meeste musea afficheren zich niet graag met zulke zeldzaamheden omdat je daar tevens mee duidelijk maakt, dat over de rest van de collectie veel minder zekerheid bestaat. Daarom vond ik het heel positief en bijzonder, dat het Afrika Museum in de Ubangi tentoonstelling (2007-2008) één beeldje toonde in zijn rituele context, door dit tesamen met twee foto's (*afb 13a,b,c*) te exposeren [10]. De foto's zijn gemaakt in dit gebied in het noordoosten van Congo in 1952-53.

Nog een stap verder ging dit museum door in 2013 in de nieuwe inrichting vier kleine vitrines in te richten, elk voor een object met een zeldzaam goed vastgelegde herkomstbeschrijving. Graag laat ik ze hier ook zien, in het klein en met onverkorte tekst, als uitnodiging om ze zelf in het Afrika Museum te gaan bekijken. Niet zozeer omdat deze objecten speciaal mooi zijn (dat zijn ze overigens wel), maar om extra waardering te krijgen voor deze bijzondere stap van dit museum (*afbeeldingen met tekst 14, 15, 16, 17*) [11]. Toch zou je ook zelfs bij deze stukken nog twijfelende kanttekeningen kunnen plaatsen. Dan loop je weliswaar de kans om neergezet te worden als zwartgallige criticaster, maar wetenschappelijk gezien is dat toch juist. Want waar het hier om gaat is het met objectief controleerbare argumenten onderbouwen van de authenticiteit van een voorwerp, dit in de zin van 'ritueel gebruikt'. Bij het Gikokossi-beeld (*afb 14*) zou je je bv kunnen afvragen in hoeverre die geïrriteerde pater écht heeft kunnen beoordelen of de seance die werd opgevoerd wel authentiek was. Misschien werd hier een schijn-seance opgevoerd om deze 'heiden-hatende' pater te pesten, of juist om zijn aandacht af te leiden van de echte seance die even verderop gehouden werd. Bij het grafbeeld dien je je af te vragen of de verhoudingen van het hoofd wel overeen komen. En dat mutsje op het hoofd van die hoofdman? Misschien had hij dat wel opgezet om dergelijke mutsjes voor veel geld te kunnen verkopen.

De Woyo deksel tenslotte is niet dezelfde als op de foto. Maar we weten uit de collectiegegevens dat deze van pater Vissers afkomstig is, de man op de foto. En dan gaan we er nog van uit dat deze verhalen uit een betrouwbare bron komen. Want bij 'betrouwbaarheid' moet ook bij de erkend wetenschappelijke literatuur de laatste tijd te vaak een kanttekening geplaatst worden. Zo'n redenering lijkt in deze vier gevallen wel heel erg ver gezocht, en inderdaad zwartgallig kritisch. Hoe kwam ik nu op die rare gedachte dat een hooggeplaatst persoon een mutsje zou opzetten om het daardoor in waarde te doen toenemen, dat is toch krom?

afbeelding verwijderd i.v.m. auteursrecht

13b. dit Mbanza beeldje tijdens rituele dans

afbeelding verwijderd i.v.m. auteursrecht

13c. ditzelfde beeldje op het altaar

Toch niet zó gek, zoals ik onlangs in Trouw [12] las over iemand die zich geschokt had getoond over de commercie in het Vaticaan :

“Er waren witte pauselijke kalotjes te koop, die werden doorgegeven naar de paus die ze even op zijn hoofd zette om er een relikwie van te maken”. Voor alle duidelijkheid, dit betrof een vorige paus. Een dergelijk ‘randgeval’ van authenticiteit kom je bijvoorbeeld ook tegen bij toeristische maskerdansen. Voor een reisgezelschap wordt een groep maskerdansers bijeen getrommeld, die dan tegen betaling een zogenaamde authentieke dans uitvoeren. Bij de Dogon gebeurt dat vooral met de bekende Kanagamaskers, de maskers met een dubbel kruis op de kop (*afb 18*). Voor deze toeristische maskerdansen worden bij de Dogon echter dezelfde maskers gebruikt als voor de rituele dansen. Daarmee slijten deze maskers natuurlijk wel een stuk sneller, en tóch op ‘authentieke’ wijze. Je zou dan ook verwachten relatief veel ‘echt goede Kanaga’s’ in de handel tegen te komen, dus met authentieke gebruikskenmerken. Toch blijkt dat niet het geval, hetgeen mij verwondert. Dit alles maakt wel duidelijk, dat je bij de beoordeling van authenticiteit zelden in termen van zekerheid kunt spreken en meestal genoeg moet nemen met ‘een mate van waarschijnlijkheid’. Voor wat betreft deze vier unieke stukken in het Afrika Museum geloof ik zelf ook echt wel in de authenticiteit van de verhalen die er bij staan. En hoewel dus zelfs hier nog steeds een factor ‘geloof’ in het spel is, ben ik het met het Afrika Museum eens dat deze objecten een soort status verdienen van “hoogste mate van waarschijnlijkheid dat het originele stukken betreft”. Het is daarom dat ik blij ben met deze opstelling van en in dit museum.

En al die andere objecten dan?

Maar hoe zit het dan met al die andere stukken, in musea, in galleries en bij velen van ons thuis? Die zijn meestal gekocht / verkregen (mede) op aanwijzing van de ‘expert’, ook wel ‘kenner’ of ‘connaissanceur’ genoemd. In onze verzamel-praktijk is het veelal de handelaar / veilingmeester, die deze dubbelrol vervult. Een begeleidend verhaal zoals bij die vier objecten uit het Afrika Museum ontbreekt vrijwel altijd. Indien er wel een verhaal bij verteld wordt, of in geschreven vorm er bij geleverd wordt, is dat bijzonder en fijn, vooral als het goed gedocumenteerd is. Maar vaak weet je niet hoe betrouwbaar zo’n verhaal is, ook niet als je het voorwerp zelf in Afrika gekocht hebt. Want erg moeilijk is het niet om een dergelijk verhaal te verzinnen en met zo’n vervalste ‘provenance’ erbij wordt er soms heel veel extra geld voor gevraagd (en betaald). Normaliter zullen we het als liefhebbers moeten doen met de beoordeling van het object zelf, dus van de vorm, het patin / de korst, gebruikssporen e.d. zonder veel meer gegevens in handen te hebben. Je kijkt en interpreteert al die verschijnselen van slijtage, beschadiging, korst en patin als tekenen van ouderdom, gebruik en rituele

handeling enz. Maar of die interpretatie juist is en overeenkomt met de werkelijkheid, is maar zeer de vraag. Een ander kan dat anders interpreteren.

Toch zijn er objecten, waar de meeste kenners als ze deze in handen hebben, het over de authenticiteit eens zullen zijn, in positieve of negatieve zin – jammer genoeg veel vaker negatief dan positief. En die mening is ook heel waardevol, al heb je het dan hier nog steeds over interpretatie, dus over een (hoge) mate van waarschijnlijkheid en niet over zekerheid. Heel veel stukken bevinden zich echter in een ‘nog grijzer gebied’. Het bieden van zogenaamde “zekerheid” is dan ook vooral voorbehouden aan hen, die daar profijt aan ontlennen. Soms wordt in de handel (en soms in musea) zelfs de garantie gegeven dat ‘de hier aangeboden objecten 100% authentiek zijn’, waarbij termen als ‘topstuk’ en ‘museaal’ de koper dan in verleiding brengen. Zulke stellige uitspraken zijn bedoeld om te laten zien, dat deze expert zéker is van zijn zaak. Daarmee straalt hij autoriteit uit.

“Discussie overbodig, iets is ‘echt’ of ‘vals’.” Aarzelend bij de luisteraar wordt gemakkelijk overruled met een bekende, als grappig bedoelde opmerking: “Een ‘beetje echt’ kan niet, net zo min als iemand ‘een beetje zwanger’ kan zijn, je bent zwanger of je bent het niet!” Dit is juist, niets tegenin te brengen. Maar zeker als arts ga ik dan graag ook een stapje verder: Hoe zie je aan de buitenkant of iemand zwanger is? Ik zal hier niet alle mogelijke zwangerschapsverschijnselen opsommen, maar me beperken tot enkele uitersten: Van een zwangerschap van enkele weken oud zie je aan de buitenkant niets. Aan de andere zijde van die negen maanden had ik soms met een nieuwe moeder te maken, die met heftige buikkrampen bij de dokter was gekomen. Als deze dan baringsweeën constateerde klonk er ongeloof van alle kanten, tót een uur later het kind geboren was. Niemand had iets opgemerkt en ook de vrouw zelf zei onwetend te zijn geweest. Echt of niet-echt, zwanger of niet-zwanger? dat is inderdaad de ‘hamvraag’. Maar het constateren van een zwangerschap van een week oud is aan de buitenkant niet mogelijk. En aan iemand die acht maanden ver lijkt te zijn door een grote vleesboom of een goed in vorm gepropt kussen op haar buik kan je van buiten ook niet altijd zien dat ze niet zwanger is. Want daar hebben we het nu over, kan je aan de buitenkant met zekerheid uitmaken of iemand zwanger is of niet – en of een object ‘echt’ is of ‘niet-echt’? Bij een zwangerschap kan een deskundige nog zien, voelen e.d. of daar écht sprake van is. En in geval van twijfel hebben we gelukkig allerlei hulpmiddelen: met ECHO onderzoek bijvoorbeeld zie je het vruchtje, waarmee je zwangerschap zo aantoonst. Maar bij twijfel over de ‘echtheid’ van een object kan je met welk hulpmiddel dan ook niet aantonen of dit object ritueel gebruikt is, dus of het ‘echt’ of ‘authentiek’ mag heten. Dat was ook de conclusie van het september-deel van deze aflevering. Zeker zo discutabel is het als een muse-

um, zich afficherend als wetenschappelijke hoeder van erfgoed, een dergelijke stelligheid uitdraagt, en dit ook slechts op grond van persoonlijke interpretaties. Zoals al gesteld, de ankers voor catalogisering in de meeste volkenkundige musea zijn de spaarzame harde gegevens waarover men beschikt, en dat zijn de datum van opname in de collectie en verder bijvoorbeeld uit wiens collectie het voorwerp afkomstig is. Hoewel de waarde hiervan met betrekking tot 'authenticiteit' heel betrekkelijk is, is het dus wel een van de weinige harde gegevens waar men over beschikt bij een object. Daardoor speelt een 'oude collectie' nogal eens een hoofdrol, in de handel én in musea. Zo werden tijdens een recente rondleiding door de conservator van het Riedberg Museum in Zürich die gegevens dan ook steeds met trots gememoreerd: "Dit beeld is afkomstig uit de collectie van Han Coray" (twintiger jaren) en "Dit prachtige beeld werd verzameld door Hans Himmelheber" (dertiger jaren). Inderdaad prachtige objecten uit gerenommeerde collecties en nu te zien in de Nieuwe Kerk te Amsterdam. Een bezoek aan deze tentoonstelling zou ik dan ook iedereen willen aanraden. Maar een bewijs voor authentiek ritueel gebruik van ook deze objecten is er dus nauwelijks, hoewel de meeste van deze voorwerpen bij beoordeling door experts de interpretatieve toets van authenticiteit wel zullen doorstaan.

De hang naar voorwerpen, die in het bezit zijn geweest van beroemde collectioneers zoals Pablo Picasso en Jacques Kerchache, vormt eigenlijk een hoofdstuk apart, omdat hier de rol van authenticiteit in de zin van 'tribaal ritueel gebruikt' veel minder belangrijk blijkt te zijn dan het aangetoonde bewijs dat een befaamde collectioneur dit object onder zijn hoede heeft gehad. De hang naar ritueel gebruik heeft zich in zo'n situatie verlegd naar 'dit object was belangrijk genoeg om in de verzameling en dus in het leven van X te mogen verkeren', wat de prijs enorm opjaagt. Op zich is daar niets mis mee, maar zoiets is meer vergelijkbaar met de enorme prijs die op een veiling bijvoorbeeld betaald werd voor een 'gewoon' blauw-wit ruitjesjurkje, dat door Judy Garland in 1939 was gedragen in de film *The Wizard of Oz*. Eigenlijk een vorm van eigentijds (kostbaar) fetisjisme, wat misschien wel past bij de etnografica verzamelaar, maar dat op zich los staat van de door ons beoogde authenticiteit.

Expertise in soorten

Over heel veel objecten zal discussie kunnen, en mogen ontstaan, zelfs dus over meerdere stukken in het topsegment van de handel en in musea. In een museum staat er een bordje bij het object, geschreven door een museumexpert. In een galerie krijg je toelichting van de handelaar, die in een commerciële dubbelrol ook als expert functioneert. Zelfs in een gerenommeerde museale tentoonstelling kunnen commerciële belangen geïnfilteerd zijn, waardoor de informatieve waarde direct geschaad wordt. Dat was bijvoorbeeld het geval

in de grote Dogontentoonstelling in Parijs (2011) en Bonn, waarover de gastconservator en voormalig bekende galeriehoudster (Parijs & New York) in een interview zogenaamd van mening was “dat de originele Dogonkunst en tradities totaal verdwenen zijn” [13]. Zo'n uitspraak moge dan voor haar connecties lucratief zijn, hij is pertinent onjuist [14], en daar was en is de betreffende dame wel degelijk goed van op de hoogte. Maar de argumentatie dat Afrika zogenaamd “leeg zou zijn en authentieke objecten dus zeer zeldzaam” doet nog geregeld opgeld. Wel is het zo, dat gebieden waar animistische religies nog openlijk beleden worden steeds schaarser zijn geworden, en dus ook de betreffende tribale objecten, maar onder het oppervlak is er nog veel gaande, en geregeld komt er nog wel wat vrij.

Het zijn vooral experts uit musea en de handel, waar liefhebbers en verzamelaars het meest mee te maken hebben. En het is afhankelijk van de breedte van hun professionele opvatting en van hun interesse in die achtergronden of je veel (of weinig) aan deze expertise hebt en hoe veel je van hun inzichten leren kan. Betreft hun expertise vooral kennis van oude collecties en boekenwijsheid, of is er ook kennis en ervaring in het animistische ‘veld’ van een of meerdere tribale volkeren? Want het tribale expertiseveld is breed, met verschillende deelgebieden die vanuit verschillende leertrajecten en opleidingen benaderd worden: antropologie, kunstgeschiedenis, kunst-restauratie, museumkunde en zelfs archeologie. En afhankelijk van interesses is daarbinnen nog de nodige overlap. Daarnaast heeft een aantal mensen een grote praktijkervaring ‘in het veld’,

waar ze veel tribale objecten hebben gezien binnen hun authentieke context. Meerdere professionals en liefhebbers (in het Frans ‘amateurs’) zijn goed ingevoerd in een locale situatie en hebben daar ook heel veel tribale objecten in handen gehad, authentieke en fake-objecten. Dat alles levert experts op met verschillende achtergronden en verschillende invalshoeken, die met hun gemeenschappelijke kennis veel meer over (de authenticiteit van) een object zouden kunnen vertellen, onderbouwd met argumenten. Wat zouden we allemaal van elkaar kunnen leren, en wat zou deze mix aan expertise een kennisconglomeraat kunnen opleveren voor ons allen, én voor de tribale volkeren zelf, waar al veel kennis verloren is gegaan en vaak ook interesse ontbreekt! Het wonderlijke is echter dat veel van deze experts een ander met (enig) dedain beschouwen, waardoor er weinig onderling contact is, en als er dan contact is, blijkt dat vaak weinig constructief. Zolang je als handelaar of museummedewerker zo overtuigd bent van je eigen gelijk met betrekking tot de authenticiteit van een (al dan niet eigen) object, heb je de ander niet nodig. Dat is lucratief voor de handelaar en rustgevend voor het museum, maar een erg wetenschappelijke houding is het niet.

Is 'ritueel gebruikt' wel een bruikbaar criterium?

We hebben dus moeten concluderen dat eigenlijk voor maar heel weinig tribale objecten geldt, dat er duidelijk bewijs van authenticiteit is in de zin van ‘ritueel gebruikt’. En dus zouden we ons dienen af te vragen of het criterium ‘ritueel gebruikt’ wel de hoofdrol verdient die het nu speelt, zowel in de handel waar ‘ritueel gebruikt’ veel geld oplevert, alsook bij verzamelaars. Bij hen (ons) verwordt ‘echt’ of ‘niet-echt’ in het onderlinge debat nogal eens tot een kwestie van d’erop of d’eronder, oftewel “jij ziet toch ook wel dat dit vals is?”. En daarbij kan dan een positief of negatief antwoord uitmaken of iemand wel of niet serieus genomen kan worden. En dat, terwijl ook de meest stellige debater zijn argumenten echt niet hard kan onderbouwen. Op zijn minst lijkt het zinnig om er naar te streven af te komen van al die boude uitspraken, zolang harde argumenten ontbreken en een mening alleen berust op interpretatie, wat meestal het geval is.

Maar wat kun je nu als individuele liefhebber en als verzamelaar met dit ‘verlies van zekerheid’? Praktisch gesproken ben je uiteindelijk toch ook aangewezen op een eigen inzicht dat zich in de loop van jaren door heel veel zien en door (samen) beoordelen wordt opgebouwd. En ook na vele jaren wordt dit, als het goed is, steeds weer wat ‘bijgeschaafd’ als je je ogen en oren openhoudt. Dat geldt overigens voor elke expert die ook nog steeds ‘liefhebber’ is en die nieuwsgierig in het leven staat. Die geregeld nog wat nieuws of afwijkends opmerkt en zich dan durft te verwonderen – want dat is tenslotte de basis van wetenschap.

Beeldjesmensen

Er is wel eens gesteld dat je de liefhebbers van tribale kunst zou kunnen verdelen in ‘beeldjesmensen’, wie het vooral om het uiterlijk te doen is, en ‘verhalenmensen’ voor wie de context het meest belangrijk is. De meeste liefhebbers zullen hier wel ergens tussenin zitten. ‘Beeldjesmensen’ hechten dan minder belang aan ‘bewezen authenticiteit’. Voor de ‘verhalenmensen’ zal het ontbreken van ‘bewijs van authenticiteit’ van een object, zoals hier betoogd, wellicht als ernstig gemis gevoeld worden. Staan we zonder dit bewijs dan ineens met lege handen? Welnee, want het al genoemde alternatief van ‘beoordeling op het uiterlijk’ van een object blijft natuurlijk even waardevol. Hiermee kan immers wel degelijk een oordeel over authenticiteit gegeven worden, weliswaar niet in zekere termen van ‘wel’ of ‘niet’, maar in een mate van waarschijnlijkheid. Dat lijkt misschien even een schrale troost, maar het biedt veel meer. Want juist dit loslaten van absolute termen als ‘gegarandeerd echt’ en ‘absoluut vals’ kan de door velen zo innig verlangde ruimte geven voor open overleg met elkaar en de mogelijkheid om over een object wérkelijk in discussie te gaan. Dat zou een wezenlijke verrijking kunnen betekenen in de omgang met tribale kunst. Want een eerlijke en open discussie is nu vaak nog niet goed mogelijk, doordat die gehinderd wordt door veelal ongefundeerde absolute standpunten en uitspraken. Of je je nog wél kunt voelen bij een opstelling zoals hierboven beschreven zal ieder voor zich kunnen uitmaken. Durf je en wil je wel die absolute termen los te laten? Een kennis van me, die zich uitsprak in termen van: “Ik koop niet meer onder de 2000 euro, want ik wil alleen nog goed authentiek spul” zal daar waarschijnlijk mee doorgaan, tot vreugde van de handel. Want voor wie ‘niet goed leven kan met onzekerheid’ rest nog altijd de geruststellende schijnzekerheid van sommige experts. En er zullen nog genoeg handelaars (en andere experts) overblijven die de ‘zekerheid’ van authenticiteit bij al hun waar blijven garanderen. Dat geldt voor etnografica, maar eigenlijk evenzo voor welke andere beeldende kunst dan ook. Maar gelukkig zijn er ook handelaars en andere experts, bij wie we voor een onbevooroordeelde en genuanceerde mening terecht kunnen.

Ruimte voor genuanceerde discussie

Het zou mooi zijn als er ruimte gecreëerd zou kunnen worden voor een open uitwisseling van gegevens en ervaringen tussen experts onderling, en liefhebbers. Waar stelligheid slechts een plek kan krijgen indien argumenten goed onderbouwd zijn, zodat je niet bang hoeft te zijn afgerekend te worden op een mening die zomaar ‘onzinnig’ gevonden wordt. Meerdere leden van onze vereniging beschikken ook zelf over een flinke expertise, waar anderen van kunnen meeprofiteren. Allen willen we graag kennis en kunde opdoen, én we

hebben in deze ook wat te bieden. Niemand heeft de waarheid in pacht, 'zelfs' (top)musea en (top)handelaars niet. Onze vereniging van vooral 'liefhebbers' wil de genoemde 'ruimte' graag bieden, en we hopen dan ook, dat deze mogelijkheid ook door veel experts nog ontdekt gaat worden.

Samenvatting en toelichting

- Met **technische hulpmiddelen** is, uitzonderingen daargelaten, geen bewijs te verkrijgen voor 'authenticiteit' in de zin van 'ritueel gebruikt'.
- In het '**ontmaskeren**' van een object als Niet-authentiek kunnen meerdere technische hulpmiddelen echter wél een belangrijke rol spelen.
- Beoordeling van een voorwerp op het oog en in de hand levert wel bruikbare aanwijzingen op, die het (zeer) aannemelijk maken dat een object ritueel gebruikt is, maar **nooit het bewijs**. Al zijn er wel degelijk voorwerpen waarvan (vrijwel) iedereen aan de hand van de kenmerken overtuigd zal zijn, dat deze ritueel gebruikt moeten zijn. Maar ook dan heb je het nog over overtuiging = 'geloof', en niet over 'bewijs'.
- Vanwege de hoge prijzen voor een authentiek voorwerp, worden juist veel van deze aanwijzingen / kenmerken nagemaakt, veelal goed herkenbaar, maar soms uiterst geraffineerd.
- Je kunt er slechts zeker van zijn dat een object ritueel is gebruikt, indien je **zelf bij die rite aanwezig** was en weet (?) dat dit een authentiek ritueel betreft - of als daar betrouwbare getuigen van zijn.
- Daarnaast is het overigens nog de vraag of jij of die getuige voor een ander als even betrouwbaar kan gelden. Indien e.e.a. is vastgelegd met te controleren gegevens zoals namen van betrokkenen en/of camerabeelden, dan kan dat wel helpen.
- Kortom, zekerheid van authenticiteit in de zin van ritueel gebruik van een object is zeer zeldzaam.
- Desondanks ligt de nadruk in de omgang met tribale kunst veelal wél op **vermeende authenticiteit**.
- en worden in de handel vaak zeer hoge prijzen gehanteerd, mede op grond van een '**claim** van authenticiteit'. Dit manco wordt nogal eens overruled door een hooghartige vraag als "dat zie je zelf toch ook wel?" en durf dan eens Nee te zeggen als je aangesproken wordt op een toon van 'we zijn toch experts onder elkaar'.
- Nagedacht dient te worden over **mogelijkheden om deze discrepantie** tussen vermeende zekerheid en gebrek aan echt bewijs in te tomen.
- Met veel ervaring is op grond van een reeks criteria wel een '**redelijke mate van waarschijnlijkheid van authenticiteit**' aan te geven. Een dergelijke benadering biedt het enorme **voordeel, dat een onderlinge discussie mogelijk wordt**, waardoor een genuanceerde mening kan ontstaan, i.p.v. een 'Echt' of 'Niet-echt' oordeel, welk laatste nogal eens neerkomt op een regelrechte veroordeling. Met verschillende experts uit verschillende hoeken zal dat nog beter gaan.

Wij hopen op samenspraak en samenwerking.
Marchinus Hofkamp

18. *de Kanaga-maskers worden bij de Dogon én ritueel én voor toeristen gebruikt* .

Literatuur 5b

- [10] Grootaers, Jan-Lodewijk – *Ubangi* – catalogus blz 43 - Brussel 2007
- [11] Afrika Museum 2014 – *teksten bij 4 objecten in vitrine met volledige provenance (afb. 14, 15, 16, 17)*
- [12] Trouw 2013-08-26 - *In memoriam Loes Langenhoff* - (1927-'2013)
- [13] www.mo.be/artikel/afrika-geen-geld-voor-tentoonstellingen
- [14] Hofkamp, Marchinus - *Onverwachte Aspecten in de DogonKunst* - Apeldoorn 2012